

ПРОБЛЕМИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ВИНОРОБНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

PROBLEMS OF INCREASE OF COMPETITIVENESS OF WINEMAKING INDUSTRY ENTERPRISES OF UKRAINE

УДК 334.716:001.815

Яблонська Н.В.

к.е.н., доцент кафедри економіки
промисловості
Одеська національна академія
харчових технологій

Крупіна С.В.

к.е.н., доцент кафедри управління
бізнесом
Одеська національна академія
харчових технологій

У статті проведено аналіз сучасного стану виробництва і реалізації виноградного вина в Україні. Досліджено проблеми виноробної промисловості: сировинні, організаційно-економічні, техніко-технологічні, експортно-імпортні, політичні. Проаналізовано динаміку зміни стану виноградних насаджень в Україні, оцінено обсяги виробництва винома-теріалів, вина. Запропоновано шляхи підвищення конкурентоспроможності виноробної галузі країни.

Ключові слова: виноробна галузь, виногра-дарство і виноробство, перспективи розви-тку виноробства, конкурентоспроможність виноробства.

В статье проведен анализ современного состояния производства и реализации виноградного вина в Украине. Исследованы проблемы винодельческой промышленности: сырьевые, организационно-экономические, технико-технологические, экспортно-

импортные, политические. Проанализи-рована динамика изменения состояния виноградных насаждений в Украине, оце-нены объемы производства винома-териалов, вина. Предложены пути повышения конкурентоспособности винодельческой отрасли страны.

Ключевые слова: винодельная отрасль, виноградарство и виноделие, перспективы развития виноделия, конкурентоспособ-ность виноделия.

In the article, the current state of grape wine pro-duction and sale in Ukraine was analysed. Prob-lems of the wine industry including raw materials, organizational-economic, technical-technologi- cal, export-import, political are examined. Ways to increase the competitiveness of the wine industry of the country are suggested.

Key words: wine industry, viticulture and wine- making, prospects for wine development, wine- making competitiveness.

Постановка проблеми. Виноробство – націо-нальна галузь із великими потенційними можли-востями, історичними традиціями, значним кадро-вим, технологічним та науковим потенціалом. Сьогодні виноробна галузь переживає найсклад-ніший період за всю історію й потребує виваженої та системної політики управління.

Негативні зміни у виноробній промисловості, зниження рівня конкурентоспроможності свідчать про необхідність вирішення галузевих проблем, що зумовлює актуальність теми статті.

Необхідність вивчення особливостей динаміки розвитку виноградарства і виноробної галузі без-спірна. Виноробство є найважливішим складни-ком світової економіки у цілому й України зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Сучасний стан, тенденції, проблеми та перспек-тиви розвитку виноградарства та виноробства вивчалися у працях І.М. Агеєвої, А.А. Бревнова, О.Б. Каламан, Ю. Мокєєвої, В.І. Іванченко, І.Г. Матчиної, Л.А. Осипової, О.Б. Ткаченко та інших вітчизняних науковців. Результати досліджень цих авторів дають змогу з різних боків оцінити стан і рівень розвитку підприємств виноробної промис-ловості, а також виявити проблеми, з якими вони стикаються. До того ж результати, що отримуються в процесі аналізу, стають важливою основою для розроблення заходів щодо підвищення конкурентоспроможності виноробної галузі. Сказане зумов-лює актуальність теми цієї статті.

Постановка завдання. Дослідження розви-тку виноробної галузі буде проводитися за такими основними напрямками: характеристика сировин-ного ринку, динаміка виробництва винома-теріалів

і реалізації вина, розроблення напрямів підви-щення конкурентоспроможності галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Згідно з офіційними даними, переробкою вино-граду і випуском вина займаються близько 50 під-приємств України. Серед них чітко виділяються дві великі групи: традиційні підприємства, що мають власні виноградники, і компанії нової хвилі, що займаються виключно доведенням винома-теріалів до кондиції і просуванням вина на ринок.

Сировиною для виробництва винома-теріалів, а відповідно, і виноградних вин є виноград різних сортів. Виробничі потужності переробки винограду розташовані близько до районів вирощування сировини, оскільки оптимальні строки переробки винограду становлять п'ять годин. Заводи вто-ринної переробки винома-теріалів та розливу вина можуть розміщуватися і в районах споживання цієї продукції. Найбільша кількість виноробних підприємств розміщується в Одеській, Миколаїв-ській, Херсонській, Закарпатській областях. Вино-градні вина торгових марок «Коблево», «Шустов», «Шабо» мають загальносвітове визнання. Провід-ними центрами виноробної галузі є Ізмаїл, Одеса, Мукачеве.

Аналіз ринку виноградного вина в Україні з 2007 по 2010 р. характеризується позитивною динамікою та зростанням обсягів. Однак із 2011 по 2014 р. ця тенденція змінилася скороченням обся-гів виробництва, що пов'язано з особливостями соціально-економічного розвитку країни. На пер-ший погляд падіння виробництва вина в Україні може здатися частиною загальносвітових тенден-цій. У 2012 р. світовий ринок виробництва вина

скоротився на 6% [2, с. 26]. У деяких країнах, таких як Франція, виноробство досягнуло історичного мінімуму 1970-х років [4, с. 52].

У 2014–2016 рр. збільшується обсяг виробництва виноградного вина приблизно на 10% щорічно. Виробництво вина в Україні за 2016 р. збільшилося і становило 1,2 млн. гектолітрів порівняно з 0,9 млн. гектолітрів у 2015 р.

За останні десять років обсяг виробництва вина в Україні скоротився вдвічі. Скасування ліцензії на оптову торгівлю вином для дрібних виноробів і навіть щадне підвищення акцизів у 2017 р. поки не врятовують галузь від кризи.

Після втрати Криму країна позбулася кількох виноробних компаній, а виробники – виноградників. Деякі компанії переїхали на материкову Україну і продовжують працювати, однак надолжити втрати виробництва найближчим часом навряд чи вдасться.

Скорочуються й площі під виноградниками (табл. 1). У 2016 р. під виноградниками в Україні зайнято 45 тис. га, тоді як у 2014 р. ця цифра становила 48,7 га, а до анексії Криму, в 2013 р., площа виноградників становила понад 75 тис. га.; таким чином, ми бачимо, що обсяги скорочення насаджень випереджають обсяги закладки нових виноградників.

Незважаючи на те що за скорочення площ виноградних насаджень підвищується збільшення врожайності за рахунок уведення в експлуатацію більш продуктивних сортів винограду [3], потреба у виноматеріалах задоволена не повністю, тому виноробні підприємства змушені імпортувати виноматеріали. Також підприємства активно закуповують саджанці в Європі.

Відсутність продуктивних, адаптованих до місцевих умов виноградників сприяє поширенню нових захворювань і впливає на вартість сировини та кінцевого продукту. При цьому в країні є власні інститути з вирощування саджанців, які готові

забезпечити потребу внутрішнього ринку придатним для нашого клімату та смаку виноградом. Проте порушений зв'язок між наукою та виробництвом змушує виробників звертатися до закордонних виноградарів.

За даними Державної служби статистики, Україна в 2017 р. переробила на виноматеріали винограду на 7% більше, ніж у 2016 р. У 2016 р. підприємства Миколаївської області скоротили переробку винограду на 19,2%, до 82,2 тис. т, Одеської – збільшили на 24,3%, до 151 тис. т, Херсонської – на 30,3%, до 33,4 тис. т.

У 2017 р. підприємства наростили виробництво виноматеріалів на 12,5% порівняно з 2016 р., до 18,7 млн. дал. При цьому переробили 270 тис. т винограду, з яких виростили самі тільки 42 тис. т, а решта 228 тис. т – купили.

Лідером із виробництва виноматеріалів у 2017 р. була Одеська область. Виробництво виноматеріалів в області збільшилося на 32,5%, до 9,8 тис. дал, у Херсонській – на 24,2%, до 2,2 тис. дал., у Миколаївській області скоротилося на 10,6%, до 6,4 тис. дал.

У груповому асортименті виноматеріалів для шампанських та ігристих вин заготовлено на 2,1% менше, ніж у 2016 р.; для закладки на витримку і випуск столових вин – на 33,7% більше; кріпленних – на 20,6%. Примітно, що в минулому році різко збільшилося виробництво коньячних виноматеріалів – майже вдвічі. Експерти пояснюють таке різке зростання урядовими ініціативами, згідно з якими частка української сировини в коньяку повинна становити не менше 30% починаючи із січня 2018 р. В іншому разі використовувати на пляшках словосполучення «коньяк України» виробник не зможе, тому дуже багато виробників переробляли і заклали на витримку власні коньячні спирти, щоб у майбутньому мати українську частку сировини.

Разом із тим скоротилося виробництво виноматеріалів для ігристих вин. Якщо в 2016 р. третина

Таблиця 1

Динаміка виробництва вина і виноматеріалів в Україні [3]

Категорія	Одиниці вимірювання	2007	2008	2009	2010	2011
Загальна площа під виноградниками	га	93300	92900	91300	87000	84100
Виробництво винограду	100 кг	3600000	4150000	4687000	4079400	5218000
Виробництво столового винограду	100 кг	389500	341100	368000	321100	468000
Виробництво вина	1000 гл	2487	2671	2855	3559	2245
Виробництво виноградного соку	1000 гл	67	98	65	46	32
Категорія	Одиниці вимірювання	2012	2013	2014	2015	2016
Загальна площа під виноградниками	га	77600	75100	48700	45400	45000
Виробництво винограду	100 кг	4560000	5754000	4355000	3862700	3900000
Виробництво столового винограду	100 кг	459900	590800	421400	218000	300000
Виробництво вина	1000 гл	1798	1841	1229	920	1200
Виробництво виноградного соку	1000 гл	24	27	50	44	50

всіх виноматеріалів вироблялася для цих потреб, то в минулому році – лише 26%. І хоча абсолютні цифри виробництва скоротилися всього на 2%, до 4,9 млн. дал, обґрунтовані вони збільшенням акцизів, через які попит на ігристі вина падає.

На відміну від сухих вин акцизний збір на шампанське в Україні стає дедалі більше. У 2016 р. його збільшили до 11,65 грн./л, а в 2017-му – до 12,95 грн./л.

Але, незважаючи на значні обсяги переробки винограду в Україні за останні три роки, в довготерміновому періоді обсяг переробки винограду знижується та обсяг випуску вина має негативні тенденції. Наприклад, протягом останніх 26 років, із 1990 по 2017 р., виробництво виноградного вина в Україні зменшилося в 5,6 рази – до 1,2 млн. гектолітрів. Скоротилося і споживання виноградного вина на душу населення – майже на 70%.

Україна має достатній потенціал для розвитку галузі і виробництва якісної продукції. Але виноробна промисловість має значну кількість проблем, що заважають її ефективному розвитку та функціонуванню.

Сучасні проблеми виноробної промисловості доцільно класифікувати за такими групами:

– *проблеми сировинного напрямку*, що включають скорочення площ виноградників, старіння виноградних насаджень, низький рівень урожайності виноградників тощо. Особливістю галузі виноградарства є порівняно тривалий цикл виробництва. П'ять років потрібно лише на вступ винограднику у фазу плодоношення, два роки – на виробництво вина ординарного, а для марочних вин, шампанського і коньяків – значно більше, аж до 50 років для витримки коньяків, тому питання залучення в галузь довгострокових інвестицій стоїть досить гостро та потребує державної підтримки. Виноградарству і виноробству потрібні інвестиції на тривалий час, і віддача за ресурсами тут можлива мінімум на восьмий-дев'ятий рік якщо дотримуватися класичних теруарних технологій із закладкою нових виноградників;

– *проблеми організаційно-економічного напрямку*, що включають низьку культуру споживання винної продукції, недостатнє державне фінансування, скорочення обсягів державних дотацій, недосконалість нормативно-правової бази тощо. Не імплементовані до регламентів ЄС законодавчі акти, що регулюють використання і захист найменувань продукції з використанням географічних позначень та процеси виробництва садивного матеріалу винограду і винопродукції;

– *проблеми техніко-технологічного напрямку*, що включають недостатнє забезпечення виноградників засобами захисту та здобрення, засобами механізації обробки, застарілі технології виробництва, неповне використання потужностей виноробних підприємств тощо;

– *експортно-імпортні проблеми*, що включають низький рівень експорту продукції, значні обсяги імпорту виноматеріалів та винопродукції тощо;

– *проблеми, пов'язані з політичним станом в Україні*. Виноробна промисловість України випробовується труднощами. Ситуація ще погіршилася з окупацією Криму, де розташовувалася четверта частина виноградників України. Проте виробники на материковій частині України продовжують динамічно розвиватися, з'являється все більше крафтових виробників з інноваційними технологіями та ідеями. Конкуренція між виробниками посилюється, а це сприяє зниженню цін, поліпшенню якості вітчизняної продукції та збільшенню асортименту.

З відходом кримських підприємств відбулася незначна зміна лідируючих виробників. На перший план вийшли одеські та миколаївські компанії. Їм удалося частково зайняти нішу кримських торгових марок та перевести частково виробничі потужності на материкову Україну. Так, за підсумками 2015 р. до ТОП-5 належать такі компанії: «Коблево» (вина ТМ KOBLEVO), агрофірма «Таврія» (потужності ДМК «Таврія», де «Інкерман-Інтернешнл» зараз здійснює розлив тихих вин Inkerman), компанія «Нива» (Тавровський винзавод «Нива», ТМ «Таїрове» і ТМ «Одеський Степ»), «Шабо» (ТМ Shabo), «Фрут Майстер Фудс» (україно-угорське підприємство «Котнар», вина ТМ Bereg Wine, ТМ Cotnar, ТМ Vinia);

– *збутові проблеми*. Обсяг реалізації продукції виноробства знаходиться під сильним впливом таких чинників, як: купівельна спроможність і менталітет населення, якість вина, реклама, ціна, строки реалізації тощо.

За останні роки виноробна галузь України втрачає темпи росту обсягу виробництва та реалізації. Несприятливі політичні й економічні фактори спричинили негативний вплив не тільки на виробництво вина, а й на його реалізацію на зовнішньому ринку.

Висновки з проведеного дослідження. Виноробну промисловість можна вважати важливим бюджетоутворюючим складником. Однак нині виноградарсько-виноробний підкомплекс знаходиться у занедбаному стані.

Це підтверджує скорочення обсягів виробництва виноградного вина починаючи з 2010 р., яке пов'язано із соціальними, економічними, політичними причинами. Однак найбільший вплив чинять скорочення площ виноградних насаджень, зниження платоспроможності населення, погіршення якості виноробної продукції. У сучасних умовах відбувається подальше просування на ринок сурогатів, багато українських споживачів ставляться до вітчизняної винопродукції скептично, вважаючи, що винороби використовують у виробництві різ-

ного роду хімію, порошкові замітники або просто неякісну сировину.

Сильного негативного впливу на галузь, зазнає збільшення обсягів вина, що імпортується. У 2016 р. імпорт вина в Україну вдвічі перевищував експорт. Це пов'язано також із недовірою вітчизняних споживачів до українського вина, оскільки площі виноградників скорочуються і з'являється загроза використання виробниками не високоякісних виноматеріалів.

Для вирішення вищенаведених проблем необхідно:

- проводити щорічну закладку нових виноградників необхідних сортів для задоволення потреб вітчизняних виробників у виноматеріалах;

- упроваджувати в практичну діяльність господарств стандарти та вимоги згідно з регламентами ЄС для підвищення якості винної продукції, скорочення імпорту та насичення внутрішнього ринку вітчизняною продукцією;

- збільшувати закладку тих сортів винограду, що є стійкими до кліматичних змін та мають більшу врожайність;

- максимізувати обсяги експорту продукції виноробної промисловості;

- впроваджувати спеціальні державні програми для забезпечення та збереження найкращих сортів винограду.

Реалізація цих заходів дасть змогу підвищити конкурентоспроможність вітчизняної галузі як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку, а також створити умови для ефективного розвитку виноробства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Закон України «Про збір на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства» № 587 від 09.04.1999.

2. Гончарук А.Г., Аслаханов І.А. Управління ефективністю діяльності підприємств виноробної галузі. Економіка харчової промисловості. 2014. № 1(21). С. 25–29.

3. Державний комітет статистики. 2016. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

4. Ткаченко О.Б., Волошина Т.Н., Тринкаль О.В. Изучение конъюнктуры рынка производства виноградных вин в Украине. Економіка харчової промисловості. 2013. № 3(19). С. 49–54.

5. Исследование рынка вина Украины 2016 год. URL: Pro-consulting.ua/projects/134864-Issledovanie-rynka-vina-Ukrainy-2016-god.html.

REFERENCES:

1. Zakon Ukrainy [The Law of Ukraine]. (1999) Pro zbir na rozvytok vynohradarstva, sadivnytstva i khmeliarstva [On the fee for the development of viticulture, horticulture and hops], № 587 vid 09.04.1999r. (in Ukrainian)

2. Honcharuk A.H., Aslakhonov I.A. (2014) Upravlinnia efektyvnosti diialnosti pidpriemstv vynorobnoi haluzi [Management of the efficiency of the enterprises of the wine-making industry] Ekonomika kharchovoi promyslovosti [Food industry economics]. Odessa: ONAFT, pp. 25-29 (in Ukrainian)

3. Derzhavnyi komitet statystyky. [State Committee of Statistics] (2016). Elektronnyi resurs [Electronic resource]. –Rezhym dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (in Ukrainian)

4. Tkachenko O.B., Voloshina T.N., Trinkal O.V. (2013) Izuchenie kon"yunktury rynku proizvodstva vinogradnykh vin v Ukraine Zhurnal [Study of the conjuncture of the market for the production of grape wines in Ukraine] Ekonomika kharchovoi promyslovosti [Food industry economics]. Odessa: ONAFT, pp. 49-54. (in Ukrainian)

5. Issledovanie rynku vina Ukrainy (2016). Elektronnyy resurs [Electronic resource] Rezhim dostupa: Pro-consulting.ua/projects/134864-Issledovanie-rynka-vina-Ukrainy-2016-god.html (in Ukrainian)

Yablonskaya N.V.

Candidate of Economic Sciences,
Senior Lecturer at Department of Industrial Economics
Odessa National Academy of Food Technologies

Krupina S.V.

Candidate of Economic Sciences,
Senior Lecturer at Department of Business Management
Odessa National Academy of Food Technologies

PROBLEMS OF INCREASE OF COMPETITIVENESS OF WINEMAKING INDUSTRY ENTERPRISES OF UKRAINE

Winemaking is a national industry with great potential, historical traditions, considerable staffing, technological and scientific potential. Today, the wine industry is experiencing the most difficult period in history and needs a well-balanced and systematic management policy.

Negative changes in the wine industry, reducing competitiveness, suggest the need to solve sectoral problems. Said causes the relevance of the subject article.

The article analyses the current state of production and marketing of grape wine in Ukraine. Problems of the winemaking industry are investigated.

- Problems of raw materials, including reduction of vineyard areas, aging of grape plantations, low vineyard yields, etc.
 - Problems of organizational and economic direction, which include the low culture of consumption of wine products, insufficient state financing, reduction of state subsidies, imperfect regulatory and legal basis, etc.
 - Problems of technical and technological direction, including the insufficient supply of vineyards by means of protection and fertilization, means of processing mechanization, obsolete production technologies, incomplete utilization of wineries, etc.
 - Export-import problems, which include a low level of export of products, significant volumes of import of wine materials and wine products, etc.
 - Problems related to the political situation in Ukraine. Namely, the wine industry of Ukraine is experiencing difficulties. The situation further deteriorated with the occupation of Crimea, where the fourth part of vineyards of Ukraine was located. However, producers in the mainland of Ukraine continue to grow dynamically. Competition among manufacturers is intensifying, which contributes to lower prices, improving the quality of domestic products, and increasing the range.
- To solve the above problems, it is necessary:
- To introduce standards and requirements in practical activities of farms in accordance with the EU regulations in order to improve the quality of wine products, reduce imports, and saturate the domestic market with domestic products.
 - Increase the bookmark of those grape varieties that are resistant to climate change and have higher yields.
 - Maximizing volumes of export of products of the wine industry.
 - Introduction of special state programs to ensure and preserve the best varieties of grapes.
- The implementation of these measures will increase the competitiveness of the domestic industry, both in the domestic and foreign markets, as well as create conditions for the effective development of winemaking.